

Gazze’de sağlık sistemi ve bu sistemle entegre bir sivil toplum kuruluşu: 7 Ekim öncesi ve sonrasında ilişkin Yeryüzü Doktorları Derneği deneyimi

Gaza’s health system and a non-governmental organization integrated with it: Doctors Worldwide’s experience before and after October 7

Öz

Ülkeler insani krizlerle mücadele etmek ve bu krizlerin yol açtığı sorunları gidermek üzere ellerindeki imkanlar çerçevesinde çeşitli mekanizmalara başvururlar. Yeryüzünde sağlık sistemleri oturmuş, yeterli sağlık profesyonellerine sahip ülkeler olmakla birlikte insani krizler ve doğal afetler karşısında kırılgan sağlık sistemlerine sahip ülkeler de bulunmaktadır. Özellikle bu kırılgan ülkelerde devletin sivil toplum ile sıkı uyumu insani krizlerin üstesinden gelme adına önem arz etmektedir. Olağandışı durumlarda bir yandan ülkeler kendi içlerindeki yetki, uzmanlık alanı ve kapasiteye bağlı olarak geniş bir yelpazede faaliyet gösterirken sivil toplum kuruluşları da sahada önemli bir aktör olarak belirmektedir. Özellikle Türkiye’de ciddi anlamda kurumsallaşma, profesyonelleşme ve operasyon kabiliyeti kazanmış olan sivil toplum kuruluşları 90’lı yıllardan bu yana ülkemizde ve Ortadoğu’da yaşanan krizlerde de aktif rol aldılar. Bu kuruluşlar acil yardım, gıda, sağlık, eğitim, kalkınma gibi birçok alanda etkin organizasyonlarla birçok konuda yadsınmaz katkılarda bulundular.

Bu derleme, Gazze’nin sağlık sisteminin 7 Ekim 2023 sonrasında toplumun içine sürüklendiği insani kriz karşısında işlevsiz kalması ve bölgede insani yardım hizmeti veren aktörler arasında yer alan Yeryüzü Doktorları Derneği’nin insani krizi önlemedeki rolünü analiz etmeyi hedeflemektedir. Ek olarak Yeryüzü Doktorları Derneği’nin 2000’li yıllardan itibaren Gazze’nin sağlık sistemine entegre olma süreçlerinden başlayarak günümüze kadar doğrudan insan hayatının korunmasına yönelik çalışmaları aktarılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Gazze; insan hakları; sağlık; sivil toplum örgütleri

Abstract

Countries utilize various mechanisms within their capacities to address humanitarian crises and mitigate the problems arising from these crises. While nations have well-established healthcare systems and adequate health professionals, there are also those with vulnerable healthcare systems, particularly in humanitarian crises and natural disasters. In such fragile states, the close coordination between the government and civil society is crucial for overcoming humanitarian challenges. During extraordinary circumstances, while states operate within a wide range of capacities, expertise, and authorities within their borders, non-governmental organizations (NGOs) emerge as significant actors. Particularly in Turkey, NGOs that have achieved notable institutionalization, professionalism, and operational capability have played active roles in crises occurring in the country and the Middle East since the 1990s. These organizations have made undeniable contributions across numerous fields, including emergency aid, food, healthcare, education, and development, through effective and well-organized operations.

This study aims to analyze the collapse of the health system due to the humanitarian crisis that emerged after October 7, 2023, and the role of the Doctors Worldwide as one of the key humanitarian actors in alleviating the crisis. It also discusses the association’s efforts to integrate into Gaza’s health system since the 2000s and its ongoing contributions to directly protect human lives.

Keywords: Gaza; health; human rights; nongovernmental organizations

Ahmet Salduz¹, Muhammed Fatih Şimşekoğlu², Gonca Yandır³

¹ İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı

² İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Üroloji Anabilim Dalı

³ Yeryüzü Doktorları Derneği

Geliş/Received : 21.11.2024

Kabul/Accepted: 16.12.2024

DOI: 10.21673/anadoluklin.1588905

Yazışma yazarı/Corresponding author

Ahmet Salduz

İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

E-posta: ahmetsalduz@gmail.com

ORCID

Ahmet Salduz: 0000-0001-9448-6416

M. Fatih Şimşekoğlu: 0000-0001-7577-7955

Gonca Yandır: 0009-0006-3561-7627

GİRİŞ

Kimlik; bireysel bir mülkiyet değil, sosyal bir üretilir. Dolayısıyla kimliğin oluşumunda tarihi deneyimler, dini inanç, ortak dil ve o kimliği kategorileştiren aidiyet temel rolleri üstlenir. Bu bağlamda düşünüldüğünde post-modern tanımlamanın ötesinde kimlik kavramı farklı bir değer ve işlev kazanır. Bir topluluğun diğer topluluklardan farklılaşması ve ayırt edici unsurlarının belirlenmesinin “öteki” kavramını da beraberinde getirmesi ve bunun o kimliğin diğer topluluklar tarafından tanınması gerekliliği en temel kimlik belirleyici olarak değerlendirilmektedir.

Kimlik ile ilişkili olarak *öteki* kavramı ise toplumsal yapıdan bağımsız düşünülmemeyeceği gibi küresel anlamda da hafife alınamayacak derece etkili birtakım politik sorunsalları beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla ontolojik anlamda diğerine göre ayrıcalıklı olmayan, kimliğini var etmek için “iş birliği” ya da “çatışma” kavramlarından biri ile sosyal olarak kendini var edecektir (1). Tarihsel süreçte, bir asrı aşan bir süredir sistematik olarak zorunlu göçe ve şiddetini giderek arttıran saldırılara maruz kalan Gazze, şüphesiz bu sorunsalın en büyük örneğini teşkil etmektedir. 7 Ekim 2023'ten itibaren yaşanan süreçlerin ise Filistin halkı için yaşam ile ölüm arasındaki ince çizginin tamamen koparılmasını hedef aldığı aşikârdır. 1948 yılında teritoryal sınırlarını belirleyerek, ulusal üst kimliğini ilan eden ulus-devlet yapılanması ile inanç sistemlerinin temelini dayanarak kurumsallaşan siyasal bir yapılanma arasında yıllardır süren çatışma ortamı ne yazık ki en çok yerel halkı derinden etkilemiştir. Gazze'de 1,7 milyondan fazla Filistinli'nin zorla yerinden edilmesi ve kalan bölge halkının en temel insani ihtiyaçlara dahi erişim konusunda geldiği nokta bu çatışmanın da ulaştığı boyutları gözler önüne sermektedir (2). 7 Ekim'den bu yana Gazze'de, büyük kısmı kadın ve çocuklardan oluşan ölü sayısı 40 bini aşmış, bölge enkaza dönmüş, yaralı sayısı ise 80 binin üzerine çıkmıştır. Tarihinin en zorlu süreçlerini geçiren ve hukuksal düzlemde hiçbir yerden destek görmeyen Gazze halkı için şüphesiz kimlik, Maleseviç'in de deyimiyle “puslu zamanlarda puslu bir kavram” olmanın ötesine geçmemektedir.

Adil küresel düzen -retoriği- bu gerçeklik karşısında Gazze halkını koruyamamakla kalmadığı gibi birey ve toplumun güvenliğini merkeze alan uluslararası insancıl hukuk kuralları da sivillere karşı işlenen

ağır saldırılar karşısında işlevsiz kalmıştır. Bu da duyarlı kesimler için insani yardım çağrılarını yeniden alevlendirmiştir. Bu noktada özellikle uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK); ortaya koydukları evrensel değerler ve toplumu önceliklendiren, çıkar amaçsız yaklaşımlarıyla önemli roller üstlenmişlerdir. 7 Ekim sonrasında da birçok STK Gazze'ye yardım için seferber olmuştur.

Aralarında İngiltere, Fransa, ABD ve İsviçreli sivil toplum kuruluşlarının da yer aldığı 18 uluslararası yardım örgütü, ortak bir açıklama ile Gazze'de artan tansiyonun insani felakete yol açacağı uyarısında bulunmuştur. Çocuklar, hamilelik yaşayan kadınlar, hasta, engelli ve yaşlılar için güvenli bölge kavramının ortadan kalktığına ve sivillerin uluslararası insancıl hukuk tarafından korunmadığına dair bildiri yayınlamışlardır (3). Dünya Doktorlarının da içinde bulunduğu birçok STK bu bildiriye imza atarken, Türkiye'de de birçok sivil toplum kuruluşu Gazze'ye yardım için harekete geçmiştir. Türk Kızılayı, AFAD, Deniz Feneri, Kızılay, Sadakataşı, İHH, İDSB gibi pek çok sivil toplum kuruluşu Gazze'de yaşanan krize destek olmak için insani yardım çalışmaları başlatmıştır.

Sistematik olarak saldırılara maruz kalan Gazze'de yaklaşık bir milyondan fazla kişi insani yardıma ihtiyaç duyarken, 7 Ekim sonrası bu süreç had safhalara ulaşmış, bu durum ise en çok da hassas grupları etkilemiştir. Şüphesiz muhasara döneminde en büyük sorunsal ise sağlık hizmetlerine erişimin neredeyse imkânsız boyutlara gelmesidir. Savaşın çarpıcı yüzü gözler önüne serildiğinde sağlık alanındaki hizmetlerin ne denli ehemmiyetli olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Gazze'de sağlık sistemi ile entegre çalışmalar yürüten Yeryüzü Doktorları Derneği 7 Ekim sonrasında bölgede insani ve acil yardım çalışmaları ile aktif rol oynayan en etkili sivil toplum kuruluşlarından biri olmuştur. Yeryüzü Doktorları Derneği'nin bu kritik rolünün altında yatan faktör ise 2000'li yıllardan beri bölgede sağlık alanında kalıcı ve yerleşik çalışmalarını yürütüyor olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı; Gazze'de yaşanan insani krizin sağlık sistemi üzerinde yarattığı yıkıcı etkiler ve geçmişten günümüze Yeryüzü Doktorları Derneği'nin Gazze'nin sağlık sistemine entegrasyon sürecini anlatmaktır. Sağlık alanına odaklanan bir sivil toplum kuruluşu olan Yeryüzü Doktorları Derneği, edinmiş

olduğu misyon ve vizyonla bölgede aktif bir rol oynamış, yürütmüş olduğu çalışmalarla şartlar ne kadar ağır olursa olsun sürecin bir parçası olmaktan vazgeçmemiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu derlemede, Filistin'in Gazze şehrinde sağlık sisteminin değerlendirmesi ulusal ve uluslararası bilimsel kaynaklar eşliğinde sunuldu. Güncel literatürü yansıtırma amacıyla derlemede 2010 yılı ve sonrasına ait kaynaklara yer verildi. Çalışma dâhilinde herhangi bir istatistiksel yöntemle bağ vurulmadı.

SONUÇ

Gazze'de kurumsallaşan sağlık sisteminin çöküşü

Antik çağlardan bu yana Filistin halkı, Gazze'nin kadim ve yerleşik halklarından birisi olmuştur. Nüfus yoğunluğunun fazla olması ve kültürel özgünlüklerinin modernitenin dönüştürücü unsurlarını reddetmesi, İsrail devleti karşısında işlevsel, simgesel ve yasal politikaların da daha baskın bir pratikle karşılık bulmasına yol açmıştır. Bu durum Filistin halkı nezdinde bir radikalleşmeyi doğururken dönüm noktası olan tarih, İsrail Devleti'nin ilan edildiği 1948 yılıdır. 1948 yılı İsraililer için bir zafer anlamına gelirken, bu tarih Filistinlilerin hafızasında "nakba" (büyük felaket) olarak yer etmiştir (4). Filistinliler, İsrail'in 14 Mayıs 1948'de tarihi Filistin toprakları üzerinde kurulmasıyla zorunlu göçe ve katliamlara maruz kalmış, 1 milyona yakın Filistinli sürülmüş, yaklaşık 15 bin kişi yaşamını yitirmiş, 675 köy ve kasaba yok edilmiştir (5).

1980'lere gelindiğinde ise dünya ve bölgedeki konjonktürel değişim sonucu İslami hareketlerin ön plana çıkması Hamas'ın doğuşuna ve Filistin topraklarında göz ardı edilemeyecek güçlerden biri haline gelmesine tanıklık edilmiştir. 1980'lerin ortalarında İslami mobilizasyonun hızlanması ve İslam çatısı altında özgürlük söylemleri Filistin halkının örgürlenmesiyle eş değer bir anlamda konumlanmıştır. Hamas'ın, İsrail karşısında durabilecek kadar güçlü bir toplumsal taban kazanması ise onları kurumsallaşmaya götüren ilk adım olmuştur. Gazze'de etkin olan Hamas'ın kurumsallaşma sürecinde diğer etkili nedenlerden biri

de geleneksel hukuk kurallarının yerini İslami hukuk kurallarının almasıdır ki bu da siyasi bir otoriteyi gerektirmektedir. 18 Ağustos 1988'de yayınlanan Hamas Misaki'nda temel mesaj şu şekilde verilmektedir;

"Madde 1: İslami Direniş Hareketi: Hareketin programı İslam'dır. Fikirlerini, düşünme biçimlerini ve evren, hayat ve insan anlayışını ondan alır. Tüm davranışlarında hüküm için ona başvurur ve adımlarına rehberlik etmesi için ondan ilham alır." (6).

Bu temel madde ile İslami hukuk kurallarının uygulanması için siyasi ve idari bir düzenleme gerekliliği, belirli yönetim birimlerinin ve kamu düzenlemelerinin de oluşmasında etkili olmuştur. 2007 yılında Hamas'ın Gazze Şeridi'nin kontrolünü ele geçirmesinin ardından ise kendi sağlık bakanını atayarak, sağlık alanında da kurumsallaşma sürecine gidilmiştir. Bu durum da sivil toplum kuruluşlarının resmi olarak bölgedeki sağlık sistemine entegre olmasını ve bölge halkı için daha etkin çalışmalar yürütmesinin önünü açmıştır.

Gazze'de, İsrail'in ambargo uygulaması sosyo-ekonomik ve sağlık alanlarında ciddi sorunların baş göstermesine sebep olmuştur. Ablukanın bir sonucu olarak, Sağlık Bakanlığı'nın resmen varlığı, işgal altındaki Gazze'de yaşayan halkın koşullarına bakıldığında yeterince işlevsel olmamış, sağlık sisteminin hizmet sunma ve tıbbi acil durumlara cevap verme alanı daralmıştır. Gazze ve Batı Şeria'nın tamamen İsrail kontrolüne bırakılmış hali, 2002 yılından itibaren güvenlik gerekçesiyle Filistinlileri çevreleyen ve belirli alanlarda adeta hapsolmalarına sebep olan izole edilmiş, gayri insani bariyer sistemi bu bölgede yaşayan halkın temel sağlık hizmetlerine ulaşımını oldukça kısıtlamıştır. Devam eden işgal ve saldırılar özellikle çocuk ve kadınların, genç, yaşlı ve engellilerin hayata tutunma şanslarını hem fiziksel hem de psikolojik olarak azaltmış, bu durum bireyler üzerinde geri dönüşü olmayan travmatik süreçlere neden olmuştur (7).

Dünyadan adeta yalıtılmış bir açık hava hapishanesi olan Gazze Şeridi'nde devam eden abluka, sağlık sektörünün kapasitesini olumsuz etkilemiştir, 2006-2018 yılları arasında hastane ekipmanları, hemşire ve doktor sayıları oldukça azalmış, hastanelerin sayısı yalnızca 30 iken bu hastanelerde ise yetersiz şartlar nedeniyle hasta bakımı noktasında neredeyse bin kişi başına yalnızca 1,3 yatak düşmektedir (8). Aynı

zamanda temel alt yapı malzemelerinin eksikliği nedeniyle çeşitli sağlık tesislerinde bakım ve restorasyon çalışmaları imkânsız hale gelmiştir. Belirli aralıklarla meydana gelen silahlı çatışmalardan etkilenen sivil halkın büyük çoğunluğu uzuv kaybı ve bedensel engel durumu ile karşı karşıya kalmış, bu da birinci basamak sağlık hizmetlerinin yanı sıra sürdürülebilir bir sağlık sistemini de gerekli kılmıştır.

Gerçekleşen saldırılar sebebiyle ağırlaşan yaşam koşulları sağlık tesisleri ve hastanelerin büyük oranda kullanılamaz duruma gelmesi ile daha da zorlaşmıştır. 2014 yılına gelindiğinde Gazze Şeridi'nde 33 hastanenin yıkılması, 2021 yılında 6 hastane ve 11 sağlık merkezinin zarar görmesi, 2022 yılında ise ev ve içinde sağlık merkezlerinin bulunduğu 950 yapının yıkılması, sağlık alanındaki hasarların ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Yeryüzü Doktorları Derneği'nin Gazze'deki sağlık sistemine entegrasyonu

İlk olarak Bosna- Kosova savaşları ve 17 Ağustos depreminde harekete geçen bir grup gönüllü sağlıkçı ile kurulan ve bugün uluslararası gönüllü sağlık çalışanlarıyla 20 milyondan fazla ihtiyaç sahibine ulaşan Yeryüzü Doktorları Derneği, her ne sebeple olursa olsun sağlık hizmetlerine erişemeyen ihtiyaç sahiplerine ulaşarak, hayata tutunmalarını sağlamak amacıyla 2000 yılında kurulmuştur.

2001 yılında Gazze'de çalışmalarına gönüllü olarak başlayan Yeryüzü Doktorları Derneği ilk olarak bölgede psikiyatri çalışanlarına yönelik ruhsal travma konusunda ileri tanı ve tedavi eğitimleri düzenlemiş, kriz dönemlerinde temel ihtiyaçlara yönelik insani yardım faaliyetleri gerçekleştirmiştir. 2007 yılında ise Khan Yunus Nasser Hastanesi Travma Merkezi'ni açarak Gülümseyen Çocuklar Projesi kapsamında 300 muayene ve 74 ameliyat gerçekleştirmiştir. 2008 yılında gönüllü sağlık ekipleri ile birlikte çocuk ve yetişkinler için yanık sonucu oluşan doku bozuklukları üzerine cerrahi ameliyatlar gerçekleştirmiştir. Yine bu dönemde üroloji alanında da birçok operasyon yapmıştır. Yapılan operasyonlarla ileri düzey beyin cerrahisi ameliyatları gerçekleştirmenin yanında lokal imkanlarla tedavi olamayan hastalar için bölgeye tıbbi yardım ve ambulans desteği sağlayarak sağlık sistemine destek olmuştur. 2010 yılında Sağlık Bakanlığı'nın daveti üze-

rine karışık olgulara yönelik proje gerçekleştiren Yeryüzü Doktorları Derneği bölgede 127 elektif muayene, 52 ameliyat gerçekleştirmiş, aynı zamanda üroloji, kulak burun boğaz ve plastik cerrahi branşlarında yerel hekimlere eğitimler vermiştir.

2014 yılında Gazze'ye yönelik süren ve kara harekâtını da içeren saldırıların ardından bölgede bulunan sağlık ekipleri tarafından savaş sonrası acil müdahalelerde bulunularak, sağlık merkezlerine tıbbi ve medikal malzeme tedariki gerçekleştirilmiştir. Ortopedi, göz hastalıkları, plastik cerrahi, beyin cerrahisi branşlarında ameliyatlar gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında saldırıların etkisiyle bedensel engel ve uzuv kayıplarının artması sonucu bölgede Han Yunus Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi açılmış ve fizik tedavi hizmetleri verilmeye başlanmıştır. Ardından Gazze merkez bölgesinde Sağlık Bakanlığı ile koordineli çalışabileceği resmi bir bölge temsilciliği açarak, Gazze'de kayıtlı bir sivil toplum kuruluşu olarak yer almıştır. Bu durum hem kısa süreli gönüllü sağlık ekiplerinin bölgeye giriş çıkışında ileriye dönük oluşabilecek problemlere karşı uzun vadeli bir projenin hayata geçirilmesini hem de yerel sağlık çalışanlarının istihdam edilmesini sağlamıştır.

Böylece çalışmalarını daha kapsamlı bir hale getirerek, imkânsızlıklar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişemeyen ve saldırıların etkisiyle uzun vadede yatarak ya da evinde tedavi görmesi gereken ihtiyaç sahipleri için mobil sağlık ekipleri oluşturularak; evde bakım hizmetleri, tıbbi yara bakımı, medikal danışmanlık ve psikolojik destek faaliyetlerini daha kapsamlı ve sürdürülebilir bir hale getirmiştir. Aynı yıl içerisinde sağlık eğitimi, bilimsel araştırma kapasitesinin artırılması, ortak bilimsel çalışma olanaklarının yaygınlaştırılması, bölgedeki cerrahi operasyonların ve tıbbin geliştirilmesi amacıyla Gazze'de Türkiye-Filistin Cerrahi Kongresi'ni gerçekleştirmiştir.

2016 yılından bu yana 22 personelden oluşan, 5 farklı ekiple bölgede hizmetlerini sürdürmekte olan Yeryüzü Doktorları Derneği, saldırılar nedeniyle sağlık alanında artan ihtiyaçların karşılanması için Gazze Sağlık Bakanlığı'na ilaç, medikal malzeme ve hijyen kiti desteği vermeye devam ederek, hastanelerin kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Aynı zamanda Türkiyeden gelen ve gönüllü hekimlerden oluşan sağlık ekipleri oluşturarak

ortopedi, plastik cerrahi ve birçok farklı branşta zorlu ameliyatlar gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlerinin yanı sıra saldırılardan etkilenen bölge halkı için insani yardım malzemeleri, hijyen kiti ve gıda kolisi desteği sağlamıştır.

7 Ekim sonrası Gazze'de sağlık durumu

İsrail, 7 Ekim 2023'te başlayan çatışmalar sonrası güvenlik gerekçeleriyle Gazze'de tam bir kuşatma politikası başlatarak, Gazze'ye elektrik, gıda ve yakıt kaynaklarının girişini durdurmuş, bunun yanı sıra nüfusun büyük çoğunluğunun ihtiyacı olan insani yardımların geçişini durma noktasına kadar kısıtlamıştır (9). Gerçekleştirilen orantısız uygulamalar Gazze'de insani krizin boyutlarını daha önce görülmemiş seviyelere çıkarmış, bölge halkı temiz suya erişemezken, gıda yetersizliği ile karşı karşıya kalmış, enerji kaynaklarının tükenme noktasına gelmesi sağlık hizmetlerini durma noktasına getirmiştir.

Gazze'de yaşayanların %90'ı zorla yerinden edilmiş, altyapının %60'ından fazlası tahrip edilmiş ve ölü sayısı 40 binleri geçmiştir (2). Aynı zamanda elektrik kaynaklı morg soğutması çalışmadığı ve cesetlerin defnedilmesinde aksaklıklar olduğu için, var olan hijyen eksikliğine cesetlerin çürümesinin eklenmesi bölgede pek çok hastalığın tetiklenmesine sebep olurken, hastanelerde de enfeksiyon riskini arttırmakta, dezenfekte imkânı ve temiz su olmadığı için hijyeni imkânsız kılmaktadır. Bir yıl önce Gazze'nin tamamında sadece 85 hepatit vakası görülüyorken bu sayı 100 binleri geçmiş, bölgede damlacıklar yoluyla bulaşan solunum yolu hastalıkları, uyuz gibi cilt hastalıkları ve bakteriyel enfeksiyonlarla ilgili salgınlar artış göstermiştir.

Birleşmiş Milletler ve UNICEF'in yaptığı açıklamalara göre Gazze'deki çocuk ölümlerinin sayısı trajik ve dehşet vericiyken, bölgedeki hamile kadınlar yaşanan travma nedeniyle erken doğum ve düşük yapmakta, enfeksiyon ve kanama riski ile karşı karşıya kalmakta, her saat başı ise iki anne yaşamını yitirmektedir. İsrail'in 10 Ekim'de Gazze Şeridi'nde nüfusun yoğun olduğu bölgelere yönelik fosfor bombası saldırıları ve Durra Çocuk Hastanesi'ni hedef alması ise çocuk haklarına yönelik açık bir ihlal ve tehdit teşkil etmektedir (10). Gerçekleşen saldırılar özellikle sağlık tesislerinde geniş çaplı yıkımlara yol açmış, 38 hastane yıkılmış, sağlık merkezlerinin %88'i tamamen

hizmet dışı kalmış, sağlık çalışanlarından ise 986 kişi yaşamını kaybetmiş, 300'den fazla sağlık çalışanı tutuklanmıştır (11). Gazze'de uluslararası anlaşmalar ve evrensel insan hakları ihlal edilmekte, sağlık çalışanlarının güvenliği ve sağlık hizmetlerinin sürekliliği, insani değerlerin korunması gibi kurallar yok sayılarak bölgede bir yok etme politikası uygulanmaktadır. Kısıtlı imkânlarla çalışan hastanelerin ise yaralı ve hastalarla dolup taşmış durumda olması var olan trajedi ortamında sağlık çalışanları üzerinde de ciddi bir baskı oluşturmakta, çalışanların çoğu maaş almadan, neredeyse tüm insani ihtiyaçlardan mahrum bir şekilde ve ailelerini göremeden hizmet vermeye çalışmaktadır (12).

Şiddetini giderek arttıran ve gün aşırı gerçekleştirilen saldırıların Gazze halkı ve sağlık çalışanları üzerindeki etkisi görünenlerin çok ötesindedir. Ölü ve yaralı sayısının sokaklardan taşacak derecede her geçen gün misliyle artması, insanların yaşam alanlarının ve onları var eden tüm gerçekliklerin giderek tahrip olması, bunun yanı sıra en insani ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda olmaları karşısında bedensel ve zihinsel olarak da ciddi bir hasara uğradıkları gerçeği kaçınılmazdır (13).

7 Ekim'den sonra Gazze'de Yeryüzü

Doktorları'nın müdahaleleri

Yeryüzü Doktorları Derneği yıllardır Gazze'de hizmet veren, kayıtlı bir sivil toplum kuruluşu olarak birçok kriz dönemine şahitlik etmiş, bu nedenle kriz dönemlerinde nasıl bir yol izlemesi gerektiğinin ve neler yapılması gerektiğinin stratejisini yıllar önce belirlemiş bir kurum olarak 7 Ekim sürecinde de bölgede bulunan 20 kişilik sağlık ekibiyle sahaya inmiş ve yaralanan sivillere ilk ve acil müdahaleleri gerçekleştirmiştir. Bölgenin en büyük hastanelerinden olan Şifa ve Endonezya Hastanelerinin acil servisinde gönüllü sağlık hizmetlerine başlamıştır. Şifa Hastanesi'nde yaralılar için hizmet veren Yeryüzü Doktorları çalışanı Dr. Mohammed Gahaniem durumun vahametini NTV yayınında şu şekilde açıklamaktadır;

"Hastaneye saldırıdan sadece 30 dakika sonra 700'den fazla yaralı aldık. Bu inanılmaz bir durum. 30 dakikada 700'den fazla yaralı olması daha önce rastlanmamış bir durum. Hasta sayısı arttı ve yerimiz yok. Hastalar yatak paylaşıyor, bu da enfeksiyon riskini arttırıyor... Yaşa-

nan trajediyi görebilirsiniz. Zakariya ailesinin tamamı yok oldu, hiç akrabası yok, yanında bekleyen dışında. Ve onun gibi onlarca çocuk ve kadın var... Hastanedeki hastalar için su yok, bu gerçekten zor bir durum. Gazze'de korkunç şeyler yaşanıyor. Daha önce böyle bir şey görmedim. İnsanların durumu çok kötü. Bu bir delilik, bu bir insanlık krizi, bu bir insan hakları ihlali."

Saldırıların şiddetini her geçen gün arttırması pek çok zorluğu beraberinde getirmiş, yetersiz kaynaklar nedeniyle ameliyathaneler anestezi ve gerçekleştirilmiş, operasyonlar steril olmayan ortamlarda yapılmıştır. Şifa Hastanesi'nde ilaç, tıbbi malzeme ve medikal malzemelerin artık yetersiz duruma gelmesi, tedavilerde kullanılan kaynakların tükenmeye başlaması üzerine Yeryüzü Doktorları Derneği'nin Gazze'de bulunan sağlık merkezinden 13 bin 837 adet tıbbi malzeme ile hastaneye destek verilmiştir. Şifa ve Endonezya Hastanelerinin saldırıya uğraması sonucu ise doğumhaneler ve ameliyathaneler işlevsiz kalmış, sağlık hizmeti veren merkezler ve ambulanslar hizmet dışı kalmıştır. Yeryüzü Doktorları'na ait iki sağlık merkezi yıkılarak, ilaç ve tıbbi malzemelerin olduğu tedarik merkezi hedef alınmıştır. Aynı zamanda hizmet veren çalışanlar aile ve yakın çevrelerindeki birçok kişiyi kaybetmiş, bu zorlu psikolojik savaş ile bölge halkı için sağlık hizmetleri ve acil yardım hizmetleri vermeye devam etmişlerdir.

Kuzey bölgesinin tahliyesi ile ekiplerin bir kısmı ihtiyaç sahipleri için bölgede kalarak mobil sağlık hizmetleri verirken, Güney'de Naseer Hastanesi ve Al Aqsa Hastanelerinde hasta ve yaralıları tedavi eden Yeryüzü Doktorları Derneği ekipleri aynı zamanda bölge halkının temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yürütmüştür. Binlerce kişiye ekmek, su, sıcak yemek, gıda kolisi ve hijyen kiti dağıtımını gerçekleştirmiştir. Savaşın travmatik etkilerinden bir nebze olsun uzaklaştırabilmek adına çocuklar için etkinlikler düzenlemiş ve psikososyal destek çalışmaları yürütmüştür.

Krizin giderek derinleşmesi ve kaynakların tükenmeye başlaması temel ihtiyaçlara ulaşım noktasında da birçok zorluğu beraberinde getirmiş, ihtiyacın giderek artması üzerine Yeryüzü Doktorları Derneği çeşitli kanallarla 12 tır yardım malzemesini Gazze'ye ulaştırmayı başarmıştır. Hazırlanan yardım tırları Refah sınır kapısı üzerinden bölgeye ulaştırılmış, Mısır Devleti tarafından görevlendirilmiş Mısır Kızılayı ve

Ulusal Koalisyon adı verilen ekiplerce sınır kapılarından geçirilmiştir. Mısır Refah sınır kapısında görevli 34 sivil toplum kuruluşunun oluşturduğu Ulusal Koalisyon'da yer alan sivil toplum kuruluşlarından biri ile çalışan Yeryüzü Doktorları, temel gıda malzemeleri ve medikal malzemelerden oluşan yardım tırlarını bu vesileyle Gazze'deki ekibiyle buluşturabilmiştir. Çalışmalarını ulusal ve uluslararası kurumlarla iş birliği içerisinde yürüten bir kuruluş olarak, Gazze içinde birçok ülkeden destek aldığı paydaşları aracılığıyla operasyon kabiliyetini genişletme alanı bulmuş, böylelikle bölgeye hâkim olan bir STK olarak yüz binlerce ihtiyaç sahibine birçok kolda destek olabilmıştır.

Gazze'de hâlihazırda var olan sağlık sisteminin yetersiz olması Sağlık Bakanlığı'nın da sahada aktif rol alacak aktörlere ihtiyaç duymasına sebep olmuş ve STK'lere daha fazla alan açılmıştır. Böylelikle yıllardır Gazze'de faaliyetlerini yürüterek, sağlık sistemine entegre olan Yeryüzü Doktorları Derneği, 7 Ekim sürecinde de hem edinmiş olduğu tecrübe ve network ile daha fazla ihtiyaç sahibine ulaşabilmiş hem de Gazze'de yaşanan insani krizin dünya kamuoyuna duyurulmasında oldukça etkili olmuştur.

Tarihsel sürecine baktığımızda Gazze'de sosyo-ekonomik bütün altyapılar hedef alınarak ve insani yardımlar sabote edilerek yalnızca sistematik değil, psikolojik bir tahribatın üstünlüğü de kurulmaya çalışılmıştır. Gazze'nin tarihi ise o coğrafyanın yerleşik ve kadim halklarından biri olarak esasında İslami söylem ve özgürlük söyleminin bir araya gelmesinden doğan düşünce sistemlerinin kolektifleşmesine dayanmaktadır. Dolayısıyla Filistin halkının toplumsal hafızası etno-dinsel açıdan benzer kaderleri yaşayan halklar ile eş değer bir yasaya dayanır: "hiçbir Müslüman bir başkasının kölesi veya uyuğu olamaz, hele ki onu sadece baskı altında tutan bir yabancı halkın hizmetinde hiç yaşayamaz" (14). İçeriği güçlü bir bağ ile bu yasaya dayanan örgütlenmeler Gazze'de her ne kadar anayasal mekanizmalar aracılığıyla devletin çeşitli kurumlarının düzenlenmesi ve kodifikasyonunu yani kurumsallaşmasını sağlasa da Filistin halkının bugünkü koşulları, bu örgütlenmelerin yerel halkı öngörülebilir ve kaçınılmaz olan kaderinden koruyamadığını açıkça göstermektedir. Ulusal ve uluslararası düzlemde sosyo-ekonomik açıdan kurumsallığın ve kurumsallaşma süreçlerinin sarsıntılı ve yetersiz

olduğu bölgelerde sivil toplum kuruluşları her zaman önemli roller üstlenmişlerdir. Gazze özelinde ise gide-rek toplum temelli yapılanmaların ve sağlık sisteminin yetersiz kalması, bölgede sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesinin önünü açmıştır.

Türk insani yardım modeline baktığımızda, sivil toplum kuruluşları siyasal otorite dışındaki diğer aktörleri de süreçlere dâhil ederek kriz bölgelerine ulaşmayı çok kanallı bir yaklaşımla sürdürmektedir. Ancak Gazze’de, gerçekleşen krizler nedeniyle ileriye dönük ihtimaller göz önünde bulundurularak Sağlık Bakanlığı ve Sosyal Yardım Bakanlığı gibi çeşitli resmi makamlarla temaslarda bulunulmuş, iş birliği hususlarını içeren mu-tabakatlar imzalanmıştır. Resmi sağlık merkezleri açan ve yerel sağlık çalışanlarını da bu sisteme dâhil eden Yeryüzü Doktorları Derneği görece bölgedeki en aktif STK olarak yer almıştır. Bölge şartlarını ve koşullarını oldukça iyi tanıyan, stratejisini yıllar öncesinden belirlemiş olan Yeryüzü Doktorları ekibi, 7 Ekim süreçlerinde de tüm imkânsızlık ve risklere rağmen faaliyetlerini sürdürmüş, saldırılar altındaki yüz binlerce sivile sağlık ve acil yardım hizmeti ulaştırmıştır.

Dünyada insan hakları, eşitlik, ifade özgürlüğü kavramları kapsamında var olan ve savunulan genel konsensüs, hayali bir hukuksal düzen değilse, Gazze’nin tarihsel deneyimi ve 7 Ekim sonrası yaşanan süreçler tüm bu ifade haklarının yok sayıldığını aşikâr bir şekilde gözler önüne sermektedir. Batı uygarlıkları tarafından hepimize anlatılan, insan olmaktan kaynaklanan eşitlik iddiasının ve toplumların kendi kendini yönetebilme hakkının ise yalnızca anlatıdan ibaret bir varsayım olduğu, küresel düzen içindeki etnik ve kültür temelli çatışmalarla kendini göstermektedir. Sonuç olarak uluslararası hukuk normlarının hiçe sayıldığı yer olan Gazze’nin bütün dünyaya gösterdiği şey dünyanın iddia ettiği ideal hukuksal düzene erişimden çok uzakta olduğumuzdur.

Teşekkür

Yeryüzü Doktorları Derneği’ne bu yazıda yer alan emekleri için teşekkür ederiz.

Çıkar çatışması ve finansman bildirimini

Yazarlar bildirecek bir çıkar çatışmaları olmadığını beyan eder. Yazarlar bu çalışma için hiçbir finansal destek almadıklarını da beyan eder.

KAYNAKÇA

1. Jackson PT, Barkin JS. Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory. *Rev Polit.* 2011;73(4):688.
2. UNRWA. 90. Durum Raporu. 2024. Erişim tarihi: 25 Ekim 2024. Erişim adresi: <https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-90-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-jerusalem>.
3. Çetinkaya B. Uluslararası STK’ler, İsrail’in Gazze’nin kuzeyindekileri zorunlu göçe tabi tutmasına tepki gösterdi. *Anadolu Ajansı.* 2024. Erişim tarihi: 25 Ekim 2024. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-stkler-israilin-gazzenin-kuzeyindekileri-zorunlu-goce-tabi-tutmasina-tepki-gosterdi/3356538>.
4. Zariç S. Filistin’in Özgürlük Mücadelesinde Hareket’ül Mukavemet-ul İslamiyye. *Acad Soc Res J.* 2018;84:286–95.
5. Kamu Denetçiliği Kurumu. *Gazze Nakba Of Humanity.* 2024. Erişim tarihi: 24 Ekim 2024. Erişim adresi: <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/documentuploads/KDK-Ombudsman-Gazze-Ozel-Raporu-2024/index.html>.
6. Çınkara G. Filistin’de İslami Hareketin Siyasallaşması: Hamas (1946-2024). *OA.* 2024(Özel Sayı 2 (Gazze)):163-94.
7. Ertem HS. Filistin’in sosyo-ekonomik sıkıntılarının giderilmesinde Türkiye’nin imkân ve sınırları. *Turk Middle East Stud J.* 2019;6(1):133–68.
8. Hamad Y. Gazze Şeridinde Ekonomik Ablukanın Sağlık Sektörüne Etkileri. *J Acad Soc Sci.* 2021;106:360–75.
9. Mengüaslan H. 7 Ekim Sonrası Türkiye’nin Gazze Diplomasisi: Filistin’de Barış İnşasına Yönelik İmkân Ve Sınırlar. *OA.* 2024(Özel Sayı 2 (Gazze)):250-81.
10. Avcı A. Çocuk Haklarının Gölgesinde Gazze’nin Unutulan Çocukları. *OA.* 2024(Özel Sayı 2 (Gazze)):562-86.
11. Sağlık-Sen. Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde Sağlık Hizmetlerinin Sürekliliği ve Sağlık Çalışanlarının Güvenliği. 2024. Erişim tarihi: 24 Ekim 2024. Erişim adresi: <https://www.saglikksen.org.tr>
12. Güzel HI. 7 Ekim Sonrası Gerçekleşen İnsan Hakları İhlalleri Üzerine Bir İnceleme. *J Soc Human Sci Res.* 2024;13(2):661–81.
13. Ateş D. Gazze Trajedisi: Sorumluluk ve Kavramların Haklılaştırma İşlevi. *Çag Univ Soc Sci J.* 2009;6(1):61–83.
14. Timur K, Ün MB. Kolektif Siyasal Şiddet ve İslami Toplumsal Hareket Analizi: Hamas Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.* 2016;71(2):565-97.